підтексти, більшість з яких носять фольклорні мотиви (батьки – символи великої і малої батьківщини, люди оповиті ореолом святості, небесної і земної любові, яка заповнює весь світ, сонце – енергії, полотно – символ людської долі, річка – плин життя, тополя – дівочої вірності,). Герої новел А.Заливчого – люди трагічної долі, але благородної душі, сповнені любові до життя.

Список використаних джерел

1. Бурляй Ю. Від нього завжди віяло життям / Юрій Бурляй // Слово і час – 1994. – № 11-12. – С. 63-64.
2. Заливчий А. Дитинство. Автобіографічні новели /Андрій Заливчий. – К.: Київ. друк, [1929]. – 46 с.
3. Михайличенко І. Той, чиє життя було твором мистецтва / Гнат Михайличенко. Електронні матеріали з історії української культури. // Мистецтво. – 1919-1920. – CD. 1.1

Summary. *The article deals with the peculiarities of autobiographical short stories byAndriy Zalyvchuy and their role in the establishment of modern Ukrainian literature.As a proof, the formation of a man-hero in the real and imaginary worlds of the writer has been analyzed.*

Key words: *human existence, expressionism, impressionism, description.*

УДК 811.161.2’36

Л.М. Марчук

ПРОБЛЕМА УМОВНОСТІ КАТЕГОРІЙ ГРАДАЦІЇ (КІЛЬКОСТІ ТА ЯКОСТІ)

Проведений аналіз практичних аспектів категорії градації як міри дійсності виявив, що градація є розмежуванням, яке існує не в самому бутті, не у формі існування, що входить у буття, але саме властивістю моделі, яка будується пізнанням довколишнього світу.

Ключові слова: *градація, кількість, якість, пізнання, градатор, інтенсифікатор.*

Категорія градації – *кількості* та *якості* зазначає в пізнавальній моделі тип змін; або зміни підлягають тільки зовнішній (такій, у якій можливий підрахунок) ідентифікації і називається кількісною, або вона належить власній ідентифікації та носить ім’я якісної.

У теоретичному мовознавстві проблема кількості поставала в різних ракурсах: як однойменна мовна або онтологічна категорія (І.Р. Вихованець, А.П. Загнітко, К.Г. Городенська, О.І. Бондар, В.М. Ожоган, О.К. Безпояско, Н.В. Гуйванюк, М.Я. Плющ та ін.), як категорія певної мови, що має систему засобів свого вираження (О.М. Медвідь, А.О. Колесников, В.Г. Таранець, І.В. Слободцова та ін.), у зіставному аспекті (В.В. Акуленко, С.А. Швачко, Н.В. Слухай та ін.).

Більшість із досліджень, виконаних на матеріалі української мови, стосується фрагментів проблеми квантитативності, тобто часткових її питань. До таких належать морфологічна категорія числа іменників (Л.К. Безрук, А.О. Колесников та ін.), категорії збірності (І.Г. Матвіяс, О.П. Литвин, О.К. Безпояско) та сукупності (І.Р. Домрачева) тощо.

Актуальність дослідження зумовлена потребою з’ясувати особливості функціонування мовних засобів квантитативності в різних категорійних ситуаціях на широкому текстовому матеріалі, встановити місця перетину різних функцій, зон та ФСП (функціонально-семантичних полів).

У мовній картині світу кількісно-якісні відношення репрезентовані в категорії ступенів порівняння прикметників та прислівників, нумеративних дериватах, у кількісно-якісних словосполученнях різних структурних типів.

Проте, якби ми чітко не представили визначники градацій, це не заважає їх переходу у відношення змагання. Навіть там, де ми чітко встановлюємо якісну градацію, наприклад, у події фазового переходу, ми можемо використати і кількісну, оперуючи, наприклад, поняттям “енергетичного потенціалу”. Або, якщо ми приходимо до формування мікродіапазонів развитку певної потенційності, ніби меж характеристики, доступної тільки для суто кількісного опису, ми нежданно вводимо якісну умову, як у випадку оголошення температури $36{,}6^{\circ}$ C $\pm$ $0{,}2^{\circ}$ якісною ознакою відсутності захворювання.

Тому само по собі змагання градацій завжди перетворюється в змагання “фізичних ландшафтів”, у змагання умов, що вводять в обмежене коло тих чи тих елементів композиції подібних картин.

Напр.: “*Усе населення цієї балтійської країни вдвічі* ***менше*** *за населення Києва. Але я*

*переконана, що Естонія – **велика** країна, бо люди, які в ній живуть ставляться до своєї землі як до **найбільшого** скарбу"* (Л. Вороніна, 45).

При дослідженні еволюції слів міри та ваги, їх спадних та висхідних зв'язків використовувались досягнення вітчизняних та зарубіжних лінгвістів, а також дані лексикографічних робіт.

З позиції текстових категорій найновіше дослідження оцінки градації зроблено М. М. Михальчук [2].

Серед градаційних ознак, властивих об'єктам і суб'єктам виділяємо:

1) неконкретизовану градаційну ознаку: *"Коли ви схочете бодай на **кілька** днів потрапити до справжнісінького середньовічного міста і вдарити об землю лихом-журбою об старовинну бруківку чи не найкращої в Європі Ринкової площі – їдьте до Вроцлава..."* (Л. Воронина, 14); *"Австрійські й німецькі пенсіонери прибувають сюди **цілими** автобусами..."* (Л. Воронина, 126);

2) ознаку невизначено великої кількості / розміру: *"Але ж чому, чому сердешні жертви аварії везуть із собою **величезні** картаті сумки?!"* (Л. Воронина, 26);

3) ознака невизначено малої кількості/розміру: *"...три маршрути **маленьких** відкритих автобусиків..."* (Л. Воронина, 36);

4) ознака конкретної кількості/розміру (величини): *"...рукавички для сауни з кінським волосом – збоку на них пришито фірмовий значок-метелик **($ 1 – 2)**..."* (Л. Воронина, 52).

Підзона нумеральності є чітко організованою, охоплюючи одиниці як морфологічного, так і лексичного та словотвірного рівнів. Типові засоби вираження нумеральності виявляються на перетинах зазначених рівнів, деякою мірою дублюючи один одного, але виконуючи різні синтаксичні функції. Провідну роль у вираженні нумеральності відіграють морфолого-лексичні засоби, які й становлять центр цієї підзони. Інші засоби є похідними від морфолого-лексичних.

Аналізуючи кількісно-іменні словосполучення з лексичним значенням міри вказуємо, що семантичне відношення між компонентами розглядається як відношення між двома словоформами. Семантично головним є іменник, який визначає семантику інших компонентів. Числівник є семантично залежним словом, визначальним словом, оскільки пояснює одиницю міри, вказуючи на кількість цих одиниць, що виділяються в межах певної величини. Це виправдано і пояснюється тим, що в семному складі іменника-одиниці міри є дві провідні семи: сема об'єктивної якості і сема недискретної кількості цієї якості, присутня також сема відношення до іншої якості – предмета, ознаки чи дії.

Напр.: *"Мені **шість років**, і я не хочу вилазити з води"* (Л. Воронина, 54).

На показник взаємодії квантитативних функцій у впливають два чинники: текстові вкраплення медичної, хімічної, математичної, технічної, мистецтвознавчої та ін. термінологічної лексики, а також форми подання текстів (зв'язний текст, список, таблиця тощо). Це розширює коло взаємодії функцій і суттєво збільшує корпус виражальних засобів квантитативності.

Напр., передання 1) стану людини: *"Я заплющила очі й відразу провалилася **у глибокий** здоровий сон"* (Л. Воронина, с.34); *"Я ж стояла під стіною палацу **і страшенно хотіла**, щоб мене запросив до танцю котрийсь із красенів-аристократів"* (Л. Воронина, с. 163); 2) температури: *"Ми підхопили речі й сповнені фантастичних передчуттів, вийшли **у теплий єгипетський ранок**"* (Л. Воронина, с.35); *"Температура повітря плюс **двадцять три градуси**"* (Л. Воронина, с.35); 3) величини ознаки: *"Отож після цієї суворої настанови я розвинула **таку бурхливу** діяльність, що часом нагадувала собі цуцика, який намагається наздогнати власного хвоста з прив'язаною до нього бляшанкою"* (Л. Воронина, с. 167) тощо

Дослідження ментальних особливостей градації в українській мові – це рух від психічних, соціально-культурних утворень до фіксації їх у мові. В індивідуальній свідомості ***градація*** репрезентована ідіолектом, тобто специфічними мовленнєвими особливостями конкретного носія мови та тезаурусом, тоді як у колективній свідомості це поняття формується за допомогою вокабуляра загальнонаціональної мови.

Л.С. Павлюк кваліфікує градацію як риторичну фігуру [3, 35], а не як семантичну риторичну фігуру, і визначає її як фігуру нанизування змістових компонентів, із яких кожен наступний посилює інтенсивність характеристик, вирізняє окремі контекстуально вагомі відтінки основного значення [3, 38]. Автор стверджує, що причина, яка зумовлює появу у тексті градації, є спільною з тією, через яку людина з цікавістю реагує на все нове і несподіване. Тяжіння до нестандартного, більшого або меншого від "норми" – це найважливіший стимул психологічного модусу активізації творчих процесів. "Нове" і "старе", "стандартне" і "нестандартне" створюють психологічну поляризацію та формують стани, які потрібні для появи енергетично-інформаційного потоку під час встановлення контакту читача і тексту, або оповідача і слухача.

Напр., враження української журналістки від Відня створює фігуру висхідної градації: *"Напевно, "комплекс повноцінності", притаманний громадянам нині **невеликої** за масштабами європейської країни, а колись однієї з **наймогутніших** держав світу, можна пояснити **фантастичними** культурними набутками, що збереглися донині"* (Л. Воронина, 170).

Можливості лексичних засобів обмеженіші, оскільки не всі вони прямо виражають градаційну семантику. Розширення значення відбувається через конотативну сему градації в словах, що вжиті в градаційній синтаксичній структурі. *"Картинна галерея. Рафаель, Тиціан, Веронезе, Тінторето, Корреджіо, Караваджо – їхні імена звучать як музика, а картини розтиражовано мільйонами копій у мільйонах розкішних альбомів"* (Л. Воронина, 173).

Спостереження дають підстави твердити, що до тексту має входити посилання на суб'єкта мовлення, предмет пізнання – градаційну ознаку, пізнавальну стратегію, яке має бути більшим за словосполучення і дорівнювати реченню чи надфразній єдності.

Якщо ж узяти за основу тезу, що *градація – це стратегія пізнання кількості*, то її можна виділити в особливий ряд субкатегорій, до яких уходять як приблизні величини, так і градаційна кількісна оцінка.

Динаміка шкали градації передана через наростання або спад ознаки, яка може бути виражена експліцитно й імпліцитно. До експліцитних засобів належать слова-специфікатори, зокрема: прислівники міри і ступеня, окремі займенники, частки.

До імпліцитних засобів належать синонімічні ряди, антонімічні пари. Будь-який рух від норми, тобто від нейтрального слова по шкалі сприймаємо як наростання або спад величини ознаки, яка може мати досить нечіткий характер. Рух угору (наростання ознаки) марковано одним компонентом-посилювачем, а рух униз (зменшення, спад ознаки) може маркуватися двома компонентами.

Напр.: *"Одна з **найцінніших** пам'яток – старовинний храм Святого Хреста і Святого Варфоломія. Він зберігся до наших днів майже у **первісному** вигляді і є одним з небагатьох зразків давньої сакральної будівлі"* (Л. Воронина, 18).

У художньому стилі української мови можливе застосування кількох видів шкалювання залежно від контексту. Тому подаємо шкалу градації, яку застосовують у процесі підрахунків та вимірів. У розмовному мовленні та в тексті художнього твору висловлення з таким типом градації містять числівники в поєднанні зі субстантивними назвами об'єктів. *"Було там і наших козаків **60 тисяч**..."* (Л. Воронина, 9).

У творах специфічного жанру – мандрівничого – опис подорожей супроводжується такими градаційними описами з кількісними та якісними ознаками:

1) простір та предмет чи суб'єкт у просторі: *"Я визирнула у відчинене вікно автомобіля, який віз нас до центру австрійської столиці, побачила **височезні** башти Штефандому – кафедрального собору Святого Стефана і вхопилася за фотоапарат, щоб увічнити цю **величну** споруду"* (Л. Воронина, 169);

2) час та його протяжність: *"Я **швиденько** побігла до туристичної фірми, яка і справді за **кілька** днів зробила мені візу до Австрії..."* (Л. Воронина, 167); *"**Років тридцять** тому молоді прогресивні канадці українського походження вирішили організувати посеред Едмонта таку собі комуну"* (Л. Воронина, 81);

3) первинність / вторинність: *"**Головним** символом цього свята є "світильник Джека"..."* (Л. Воронина, 69);

4) межова градаційна ознака: *"Якось **відчайдушний** гульвіса, п'яничка й картяр на ім'я Джек..."* (Л. Воронина, 69);

5) інтенсивність: *"...і пливіть під дзюркотіння води й **підсилений** гучномовцем захриплий голос чичероне"* (Л. Воронина, 9).

Вплив синтагматики на співвідношення високих та низьких ступенів ознаки здійснюється за рахунок динаміки шкали градації, що збільшує або зменшує асиметрію. Має свій вплив на таке зіставлення суб'єктивний чинник, кваліфікативний та кількісний аспекти градаційного значення. Рух по шкалі градації у напрямку максимального збільшення або максимального зменшення (до мінімуму присутності) залежить і виявляється як вияв семантичної категорії інтенсивності. Ступені інтенсивності та інтенсифікатори залежать від особистості мовця, від його статусу в мовленнєвому акті та від мовної моди, темпераменту автора.

Градаційна межа – це значення повноти, вичерпності, яке фіксує цей градатор. Із поняттям межі, граничності ознаки пов'язують поняття перехрещення категорій кількості і якості. Точній кількості протиставлена в когнітивному плані кількість приблизна, визначена нематематичними, глобально-перцептивними методами, які опираються на порівняння. Результати застосування подібних пізнавальних стратегій втілюються у мовленні в суб'єктних оцінних інтерпретаціях, що стосуються сфери модусу: приблизної кількісної оцінки.

Кількісна оцінка формується в процесі оцінного пізнання кількості. Відмінність від власне оцінки полягає в тому, що при кількісній оцінці пізнання квантитативних властивостей об'єкта має на меті вияв не цінності, а значущості для практичної роботи суб'єкта, групи або суспільства не об'єкта в цілому, а його кількісної визначеності.

Список використаних джерел

1. Воронина Л. У пошуках Оґопоґо (Нотатки навколосвітньої мандрівниці) / Л. Воронина. – К.: Нора – Друк, 2010. – 176 с.
2. Михальчук М. М. Внутрішньотекстова градація оцінки: комунікативно-прагматичні функції: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філолог. наук, спец. 10.02.01 / М.М. Михальчук. – Донецьк, 2010. – 20 с.
3. Павлюк Л. С. Риторика, ідеологія, персуативна комунікація / Л. С. Павлюк. – Львів : ПАІС, 2007. – 168 с.

Summary. *The analysis of practical aspects of gradation category as a measure of reality, which was carried out, demonstrated that gradation is a differentiation, which exists in the being itself, not in the form of existence, but specifically with the help of model characteristics, which is created by perception of the surrounding.*

Key words: *gradation, quantity, quality, perception, gradational unit, intensificator.*

УДК 811. 111'42

М.В. Матковська

КОГНІТИВНО-СЕМАНТИЧНІ СТРАТЕГІЇ ЕФЕКТИВНОСТІ БОРОТЬБИ ЗА ВЛАДУ В АНГЛОМОВНОМУ ПОЛІТИЧНОМУ ДИСКУРСІ

Стаття присвячена когнітивно-семантичним стратегіям ефективності боротьби за владу в англомовному політичному дискурсі та використанню мовних засобів для вираження відповідних стратегій.

Ключові слова: *політичний дискурс, прагматика, когнітивно-семантичні стратегії і тактики, суб'єкти політичної дії.*

Політичний дискурс відноситься до сфери інституційної взаємодії комунікантів, відображаючи погляди, переконання, ціннісні орієнтації певних груп (В. З. Дем'янков, В. І. Карасик, Е. А. Попова, М. Фуко, А. П. Чудинов, Е. Й. Шейгал, T. A. van Dijk, G. Lakoff, etc.). Як відомо, політика сьогодні є, насамперед, інструментом ідеології, а, лише потім, інформації. Ідеологія містить основні тактики і стратегії, які використовуються для досягнення політичних цілей і інтересів, а також для реалізації й легітимації влади.

Інформація у широкому розумінні слова – це відображення реального світу. Але передача інформації – це не констатація фактів об'єктивної реальності, а їхня інтерпретація. Інформація викликає розумові процеси й емоційні стани, формує думки, структурує досвід і визначає погляди про навколишній світ. Інформуючи, політичний дискурс впливає. Суб'єкт політичного дискурсу, відображаючи певні інтереси, цілі та завдання, інтерпретує дійсність у "потрібному" для нього стані й напрямку.

Мета статті – визначити та класифікувати когнітивно-семантичні стратегії ефективності боротьби за владу в англомовному політичному дискурсі.

У політичному дискурсі мовну особистість характеризують комунікативні стратегії ефективності політичного спілкування, що являють собою "ланцюжок рішень мовця, його вибір певних комунікативних дій і мовних засобів" як, наприклад: узагальнення, виправлення, акцентування, повтор, контраст, пом'якшення, ухиляння, імплікація, припущення, непрямі мовленнєві акти тощо [3; 4; 5].

1. *Узагальнення.* Хід, що використовується для того, щоб показати, що інформація, яка була щойно наведена або ще буде наведена, наприклад, із життя, не просто "випадкова" або "виняткова". Відповідним чином формується можлива загальна думка про "унікальність та неповторність" особи чи події.

2. *Наведення прикладу.* Конверсний хід, який показує, що загальна думка не просто "надумана", але заснована на конкретних фактах (досвіді).

3. *Виправлення.* Це риторична стратегія (часто лексична). Контроль над індивідуальним мовленням породжує припущення, що деяке формулювання або референційно "помилкове", або може привести до небажаної інтерпретації й оцінки слухачами глибинних імплікацій або асоціацій. Такий хід є, звичайно, частиною стратегії загальної семантичної адекватності або стратегії "позитивної самопрезентації".

4. *Акцентування.* Стратегія націлена на кращий або більш ефективний контроль над увагою